

IQTISODIY TADQIQOTLAR
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ,
ECONOMIC RESEARCH

ILMIY JURNALI

1
2021

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT
UNIVERSITETI**

“IQTISODIYOT” FAKULTETI

**IQTISODIY TADQIQOTLAR
(ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ,
“ECONOMIC RESEARCH)**

ILMIY JURNALI

1

2021

Toshkent

**1
2021**

**Elektron ilmiy jurnal
Научный журнал
Scientific magazine**

**IQTISODIY TADQIQOTLAR ILMIY
JURNALI**

MUASSIS

Toshkent davlat iqtisodiyot
universiteti

Tahrir kengashi raisi:

Abduraxmonov Qalandar Xodjayevich – i.f.d., prof.,
akademik

Tahrir kengashi:

Eshov Mansur Po'latovich- i.f.d., professor
Abduraxmonova Gulnora Qalandarovna – i.f.d., professor
Xudoyqulov Sadriddin Karimovich – i.f.d., professor
Begalov Baxodir Abdusalovich– i.f.d., professor
Bekmurodov Adxam Sharipovich- i.f.d., professor
Vaxabov Abduraxim Vasikovich- i.f.d., professor
Maxmudov Nosir Maxmudovich- i.f.d., professor
Salimov Baxtiyor Tadjiyevich- i.f.d., professor
Mustafaqulov Sherzod Igamberdiyevich- i.f.d., professor
Jumayev Nodir Xosiyatovich- i.f.d., professor
G'ofurov Ubaydullo Vaxabovich- i.f.d., professor
Xolmo'minov Shayzaq Raxmatovich- i.f.d., professor
Amirov Lochinbek Fayzullayevich – i.f.n., PhD
Xatamov Ibodullo Sadullayevich – i.f.n., dosent
Asqarova Mavluda Turopovna– i.f.n., dosent
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich– i.f.n., dosent
G'ayibnazarov Sanjar Baxodirovich – i.f.n., dosent
Kamalova Malika Nizamovna– i.f.n., dosent
Mamaraximov Begzod Erkinovich- i.f.n., dosent

Tahrir hay'ati:

Begzod O'rinov– (AQSh)
Uktam Burxanov – (Chexiya)
Bozorboy Berkinov – i.f.d. (O'zbekiston)
Mark Rozenbaum (AQSh)
Wolfgang Lukas (Germaniya)
N.V.Morozov (Rossiya)
Viktoriya Vdovichenko (Ukraina)
Gulyabmir Raxmani (Afg'oniston)
Axmed Muxamed Aziz Ismail (Misr)
Kaukab Azim (Saudiya Arabistoni)
Sherqul Shodmonov (Toshkent)
Rauf Salaxodjayev (Toshkent)
Axmedjon Mamatov (Toshkent)
Ju Jengron (Xitoy)
Jou Chingjiye (Xitoy)

© ISSN 2181-4457

**IQTISODIY TADQIQOTLAR ILMIY
JURNALI**

**1
2021**

**Elektron ilmiy jurnal
Научный журнал
Scientific magazine**

Bosh muharrir:

Eshov M.P.- i.f.d., prof.

Adabiy muharrir

Xajiyev B.D.- i.f.n., dots.

Bosh muharrir o'rinbosari

Amirov L.F. - PhD

Musahhih:

Jurnal sahifalarida chop etilgan materiallardan foydalanilganda "Iqtisodiy tadqiqotlar" ilmiy jurnalidan olindi deb ko'rsatilishi shart. Tahririyat taqdim etilgan maqolalarni taqriz qilish va qaytarish majburiyatini olmagan. Maqolada keltirilgan dalillar va ma'lumotlar uchun muallif javobgar.

Veb-sayt manzili: <https://economicresearch.tsue.uz>

E-mail: economicresearchjournal@gmail.com

MUNDARIJA

IQTISODIYOT, INNOVASIYA VA TADBIRKORLIK NAZARIYA VA AMALIYOT		
Xajiyev B.D.	Milliy iqtisodiyotda daromadlar taqsimoti adolatliligini ta'minlashning konseptual asoslari	5
Mamatov A.A. Erkayev A.N.	O'zbekiston iqtisodiyotini transformasiyalashuvi jarayonida investision mexanizmning roli	13
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH: MAKROIQTISODIY YONDOSHUV		
Maxmudov N.	Innovatsion faoliyatning asosi – intellektual salohiyat	24
Amirov L.F.	O'zbekistonda qishloq xo'jaligi sohasini rivojlantirish muammolari	33
INSON RESURLARINI BOSHQARISH, IJTIMOIIY SIYOSAT VA BANDLIK		
Goyipnazarov S.B., Saidov N.R., Yuldoshev S.	Human capital and methodological aspect of calculating it: a global approach	45
Irmatova A.B., Isamuxamedov B.B.	O'zbekistonda kambag'allik holatining tahlili	57
Qosimov A.A.	Mehnat bozorining rivojlantirish va aholi bandligini ta'minlash yo'llari	72
TARMOQLAR IQTISODIYOTI VA REAL SEKTORNI KOMPLEKS RIVOJLANTIRISH		
Salimov B.T., Salimov B.B.	Kichik va o'rta biznesni innovasion rivojlantirish	81
Yusupov M.S., Ismoilova G.T.	Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash tizimini rivojlantirish mexanizmlari	86
Salimov Sh.B.	Kichik va o'rta biznesda innovasion faoliyatni rivojlantirish	103
TILSHUNOSLIK VA PEDAGOGIKA: ILM-FAN RIVOJLANTIRISH YULLARI, MUAMMOLAR, TAXLIL VA NATIJA		
Muhitdinova M.S.	Muqimiy ijodining yetakchi xususiyatlari	109
Kamalova M.N.	Модернизация системы языковой подготовки студентов неязыковых вузов Узбекистана	124
Xolmatova Sh.M.	Профессиональная компетенция в процессе преподавания русского языка как иностранного	131

**BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH: MAKROIQTISODIY
YONDOSHUV**

**ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТНИНГ АСОСИ – ИНТЕЛЕКТУАЛ
САЛОҲИЯТ**

**Тошкент давлат иқтисодиёт
университети профессори,
иқтисодиёт фанлари доктори
Носир Махмудов**

Аннотация. Ушбу мақолада жамият тараққиёти учун илм-фан, интеллектуал салоҳият ва бу борада сарфланадиган инвестицияларнинг аҳамияти ҳамда ушбу жараённинг Ўзбекистондаги кечаги ва бугунги ҳолати, бу борада амалга оширилаётган ислохотлар кенг таҳлил қилинган. Шунингдек, келажакда жамият ва таълим соҳасини инновацион ривожлантириш, аҳоли, айниқса, ёш авлоднинг интеллектуал салоҳиятини ошириш ва ўзбек халқининг буюк аждодлари ижодини дунёга тарғиб қилиш бўйича таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар: илм-фан, таълим, тарбия, инновация, инвестиция, салоҳият, маҳорат, педагогика.

Аннотация. В этой статье представлен всесторонний обзор роли науки, интеллектуального потенциала и инвестиций в развитии общества, а также текущего и нынешнего состояния процесса в Узбекистане и текущих реформ в этой области. Были выдвинуты предложения по дальнейшему инновационному развитию общества и образования, повышению интеллектуального потенциала населения, особенно молодого поколения, развитию творчества великих предков узбекского народа.

Ключевые слова: наука, образование, обучение, инновации, инвестиции, потенциал, мастерство, педагогика.

“Дунёдаги ҳар қайси давлат, ҳар қайси миллат биринчи навбатда ўзининг интеллектуал салоҳияти, юксак маънавияти билан қудратлидир”.

Шавкат Мирзиёев

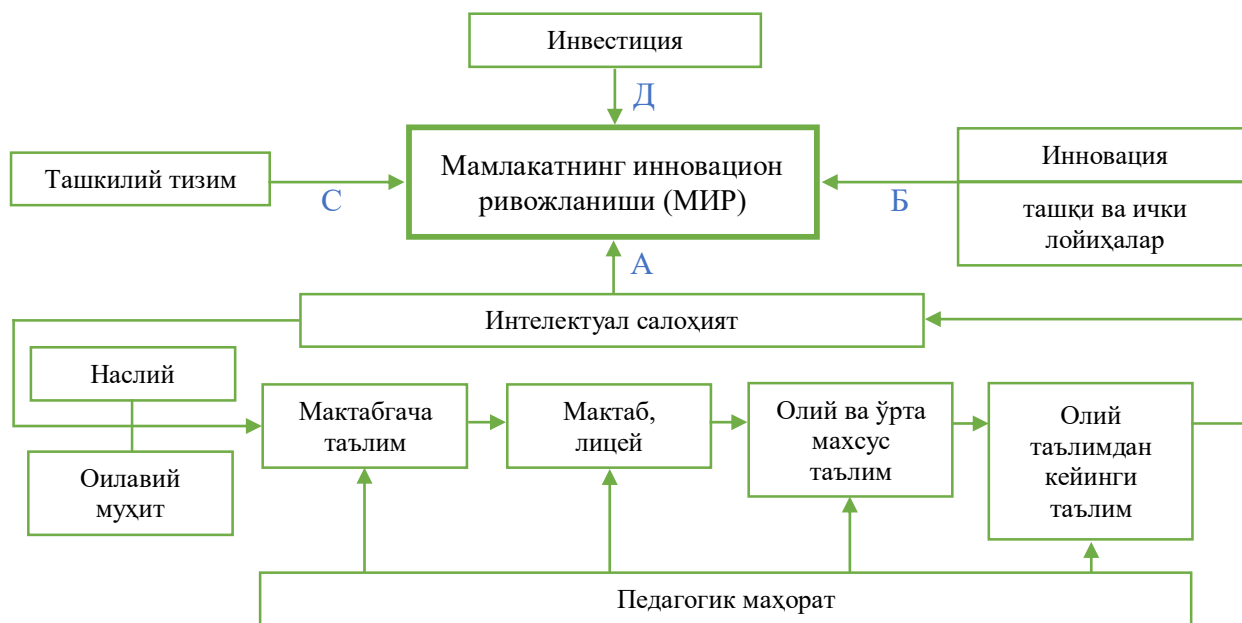
Асирлар давомида эришилган ривожланиш даражаси, такомиллаштирилган фанларнинг назарий ва фалсафий ҳамда амалий жиҳатлари асосан X асрдан бошланган бўлса, техника ва технологияларни ихтиро қилиниши, уларни жадаллик билан ривожлантириш XIX-XXI асрларга тўғри келади, барча инновацион маҳсулотлар айнан шу даврда яратилди.

Ушбу давр ичида юқори суръат билан ривожланиш даражаси дастлаб “Буюк ипак йўли” мамлакатларидан Европага, кейинчалик эса Америка ва Осиё (Шарқий Осиё) қитъаларига ўтган. Эришилган тараққиётнинг барчаси –

ихтиролар, янгиликлар, кашфиётлар яъни, инновацион фаолиятнинг махсули ҳисобланади, улар икки юз йилликдан бери инсониятга хизмат қилиб келмоқда.

Ер шари аҳолисининг сони жадал суръатлар билан кўпайиб, мавжуд ресурслар эса қисқариб бормоқда. Миллиард аҳоли XVII асргача шаклланган бўлса, иккинчи миллиард аҳоли учун 200 йил талаб қилинган. Ҳозирга келиб, ҳар бир миллиард аҳолининг ўсиши учун 20-30 йил етарли бўлиб қолди. Инсон ҳаёти учун зарур бўлган ресурсларнинг чегараланганлиги, йил сайин уларни камайиб бориши, озиқ-овқат хавфсизлиги каби муаммолар ҳар бир мамлакат олдида қўйилган асосий вазифа бўлиб қолди. Жумладан, 1994 йил Ўзбекистон аҳолиси 22,2 млн. киши бўлиб, ер майдони 447,4 минг кв.км.ни ташкил қилар эди. Бугунга келиб аҳоли сони 34 млн.га етди, ер майдони эса ўзгармайди.

Ушбу глобал муаммоларнинг ечимини топиш учун инсондан идрок этишни, фикр-мулоҳазалар, ихтиролар қилишни талаб қилади, инновацион фаолиятга зарурат шаклланади.

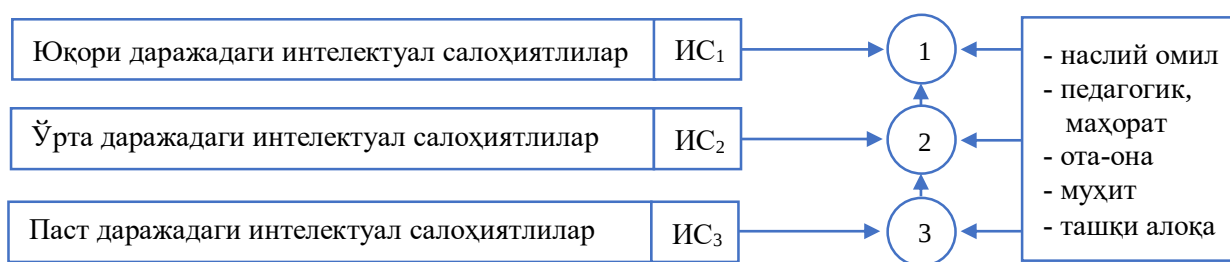

1-расм. Инновацион ривожланишни шакллантириш услубияти

Инновацион ривожланишни шакллантириш жараёни асосан учта таъминловчи механизмдан иборат ва уларнинг моҳияти ҳар хил миқдорга эга. Хусусан, амалий моҳияти бўйича: биринчи ўринда интеллектуал салоҳият, иккинчи ўринда инвестиция ва учинчи ўринда ташкилий тизимлардан иборатдир. Интеллектуал салоҳият бўлмаса, инвестицияга ҳам эҳтиёж қолмайди, ташкилий тизим ҳам зарур бўймайди. Ҳозиргача Ўзбекистонда уларнинг ўзаро боғлиқлигининг миқдорий нисбати аниқланмаган. Албатта, ҳар бир ихтиро ва тадқиқотнинг ўзига хос хусусиятидан келиб чиқиб, нисбатлар ҳар хил бўлади. 1-расм бўйича $МИР = A + B + C + D = 100\%$, бу ерда (A) нинг салмоғи юқорилигига шубҳа йўқ.

Юқоридаги хулосалардан келиб чиқиб, агар интеллектуал салоҳият (А) мазкур тизимда етакчи бўлса, мамлакатимизда интеллектуал салоҳиятнинг ҳолати қанақа, потенциали қанча ва уни янада ривожлантириш учун нима қилиш керак? Шунингдек, инновацияни ривожлантиришга, илмий тадқиқот-ихтироларга ажратилган инвестициялардан (Д) қай даражада самарали фойдаланилмоқда каби саволларга жавоб топиш лозим бўлади.

Инсон туғилиши билан унда интеллектуал фаолият шакллана бошлайди ва у ҳар бир инсон учун турли нисбатга эга бўлади. Билим, таълим олаётган болаларимизни интеллектуал салоҳияти бўйича шартли равишда уч гуруҳга бўлишимиз мумкин, яъни:

2-расм. Миллатнинг интеллектуал салоҳиятини такомиллаштириш механизми

Табиийки, иккинчи гуруҳ биринчига, учинчи гуруҳ иккинчига интилади. Ушбу жараёнда асосан билим берувчи педагог ва унинг маҳорати, оила ва атроф муҳит муҳим ҳисобланади. Гуруҳда таълим олаётган болалар, талабалар юқорида қайт этилган уч гуруҳни ташкил қилади, яъни, улар юқори (ИС₁), ўрта (ИС₂) ва паст (ИС₃) даражадаги интеллектуал салоҳиятга эгадирлар. Уларнинг салмоғи фанлар ва мутахассислик бўйича ҳар хил миқдорга эга. Ушбу ҳолатни тўғри баҳолаб, ўқув жараёнини самарали ташкил қилиш педагогнинг маҳоратига боғлиқ бўлади. Шунинг таъкидлаш жоизки, бугунги кунда интеллектуал салоҳиятни баҳолаш бўйича усуллар ва баъзи кўрсаткичлар мавжуд, аммо, улар тўлиқ талабларга жавоб бермайди, такомиллаштириш лозим. Яъни, қайси омиллар қай даражада интеллектуал салоҳиятни оширишини баҳолаш муҳим ҳисобланади.

Ўзбекистонда инновацион фаолиятни янада ривожлантиришга наслий асос бор. Яъни, тарихга назар ташласак, Марказий Осиёда фақат Ўзбекистонда яшаб, ижод қилган алломаларимиз Ал-Хоразмий, Ал-Бухорий, Ал-Фарғоний, Али Абу Ибн Сино, Улуғбеклар томонларидан яратилган ва бутун дунё-инсоният тан олган фундаментал фанлар бугунги кунда ҳам ўз кадр-қимматини йўқотгани йўқ. Улар томонидан яратилган математика, астраномия, тиббиёт, физика, табиий фанлар, қонуншунослик ҳамда фалсафа каби фундаментал фанлар асрлар давомида инсониятга хизмат қилиб келмоқда.

Афсуслар бўлсинки, Собиқ иттифоқ даврида юқорида қайт этилганлар яъни, дунёвий билимларга асос солган алломаларимиз ҳаёти ва ижоди, уларнинг ихтиролари ҳақидаги манбалар, ахборотларни халқимизга айниқса, ёшларга етказиб бера олмадик. Бу борада Москва томонидан маъқул даражада тўсиқлар, чекланишлар мавжуд эди. Шунинг таъкидлаш жоизки, мустақиллик

йилларида хусусан, 2017 йилгача ҳеч қандай тўсиқлар, чегараланишлар йўқ даврда ҳам илмий тадқиқотларнинг мамлакатни ривожлантиришдаги ўрнига, ривожланишнинг асосий лоқамативи эканлигига, қадр-қимматига етарли даражада эътибор берилмади. Ўзбекистон фанлар академияси йўқолиш даражасига келиб қолган эди, баъзи илмий тадқиқот институтлари тугатилди. Ўзбек халқининг ғурури олиму-алломаларининг ҳаёти ва ижоди, уларнинг ихтиролари ҳақидаги ахборотлар матбуот, радио-телевиденияда қисман ёритилиб берилди. Фикримизча, бу етарли эмас эди. Улар ҳақида ёзилган адабиётлар етарли нусхада чоп этилмаганлиги сабабли омманинг, ёшларимизнинг талабини тўлиқ қондира олмадик. Бу борада ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасига ҳам етарли эътибор берилмади. Жумладан, Япония, Жанубий Корея, Германия, Сингапур мамлакатларининг ривожланиш чўққисига чиққан йиллар илмий тадқиқотларга Давлат бюджетидан етарли миқдорда маблағлар ажратилган эди.

Республикада илмий салоҳиятни янада ошириш, ёшларни илмий тадқиқотга, яқиндан янги ихтироларни амалга оширишга ундаш, ўзбек миллатини илм-фан соҳасидаги буюк алломаларнинг ҳаёти ва ижодини янада чуқурроқ ўрганиш, уларни халқаро даражада тарғибот қилиш мақсадида ўз йўналишлари бўйича халқаро фондлар ҳамда музейлар ташкил қилиш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Таклиф сифатида, Инновацион ривожланиш вазирлиги ташкилотчилигида Ал-Хоразмий халқаро фонди ва музейи Ўзбекистон фанлар академиясининг Математика илмий тадқиқот институтида, Беруний халқаро фонди ва музейи Урганч давлат университетида, Абу Али Ибн Сино халқаро фонди ва музейи Бухоро давлат тиббиёт институтида, М.Улуғбек халқаро фонди ва музейи Самарқанд давлат университети таркибида шакллантириш мумкин.

Халқаро фондларнинг маблағ жиҳатдан шаклланиши ички ва ташқи тушумлардан иборат бўлади, яъни, Инновацион ривожланиш вазирлигидан, йўналишлар бўйича илмий тадқиқот институтларидан, олий таълим муассасаларидан, ЮНЕСКО ва бошқа халқаро ташкилотлардан, ихтиёрий даражада ташкилотлар ва жисмоний шахслар ҳамда хорижий мамлакатлардаги ўзбекистонлик фуқаролар ҳисобидан шакллантириш мумкин.

Фонд маблағларидан алломаларнинг ҳаёти ва ижоди, ихтиролари натижаларини ўрганиш, хорижий мамлакатлардаги уларнинг қўлёзмаларини олиб келиш, бир неча тилларда таржима қилиб, етарли нусхада чоп этиш, фундаментал фан сифатида йўналишлар бўйича халқаро илмий-амалий анжуманлар, симпозиумлар ўтказиш ва ахборот дисклари тайёрланиб, мамлакат ҳудудида ҳамда хорижий мамлакатлар илм аҳлига улардан оммавий тарғибот учун фойдаланишга сарфланади. Натижада, интеллектуал салоҳиятга эга бўлган инновацион фаолият кўрсатаётганлар учун, айниқса, ёшларимизни маълум даражада илмий тадқиқот ишларига янада кўпроқ йўналтиришга ва буюк алломаларимиз ҳақида хорижий мамлакатларда ҳам тарғибот қилишга имконият яратилади. Хар уч йилда бир марта математика, тиббиёт, астронимия каби фундаментал фанларнинг муаммоларига бағишланган халқаро анжуманлар Бухорода тиббиёт йўналишида, Хоразмда математика фанлари бўйича, Самарқанда астронимия фанлари бўйича ўтказилса, жумладан дунёнинг етук

математиклари, астронамиклари йиғилади. Ушбу йўналишлар бўйича улар Ўзбекистонда олиб борилаётган инновацион фаолият ва эришилаётган натижалар билан танишадилар. Биз эса уларнинг илмий фаолиятлари натижаларини билиб оламиз. Шунингдек ўзаро фикр алмашиш натижасида фундаментал фанларнинг янада тезроқ ривожланишига асос яратилади.

Мустақилликка 29 йил бўлган бўлса, шу давр ичида алломаларнинг ҳаёти ва ижодини акс эттирувчи ҳамда кўплаб хорижий тилларга таржима қилиб, халқаро даражада тарғибот қилинадиган бадиий филмлар етарли даражада ишлаб чиқилмади.

Молиявий таъминотсиз инновацион фаолиятни самарали амалга ошириб бўлмайди. Хорижий мамлакатлар тажрибасига назар солсак, мамлакатни инновацион ривожланишини таъминлаш учун илм-фанга давлат бюджетидан энг камида 2 ва ундан ортиқ фоизда маблағ ажратилиши лозим экан. Япония, Жанубий Корея, Германия, Франция каби ривожланган мамлакатлар 3-5 фоиз маблағ ажратилган йиллари юқори ўсиш даражасига эришганлар. Ўзбекистонда 2017 йилгача ушбу кўрсаткич 0,3 фоизга ҳам етмас эди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев илмий тадқиқот, инновацион фаолиятга алоҳида эътибор қаратиб, ўз маърузаларида инновацион ёндошувсиз, илм-фан тараққиётисиз мамлакат иқтисодиётининг жадал ривожланишини таъминлаб бўлмаслигини таъкидлаган эдилар. Кенг қамровли зиёлий-олимлар муҳокамасидан сўнг 2019 йил 29 октябрда Ўзбекистон Республикасининг “Илм-фан ва илмий фаолият тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди. Ушбу қонунни ҳаётга тадбиқ қилишнинг амалий жиҳатларини таъминлаш мақсадида Фан ва технологиялар бўйича республика Кенгаши ташкил қилинди. Уларни ташаббуслари билан Фанлар академияси ва унинг таркибидаги Илмий тадқиқот институтлари янги талаблар асосида қайта шакллантирилди. Ушбу тизимдаги илмий муассасалар сони 20 тадан 35 тага етказилди. Хар йили амалга ошириладиган академикликка сайланиш жараёни яна давом еттириладиган бўлди. Академиклар, илмий ходимлар моддий ва маънавий жиҳатдан рағбатлантирилди. Ўтган уч йил давомида илмий ходимларни моддий рағбатлантириш мақсадида уларнинг иш ҳақлари 3 баробар оширилди. Илмий даражага эга бўлган фан докторлар ва номзодлари ҳамда ўз йўналишлари бўйича (PhD) докторлари учун алоҳида устама ҳақ белгиланди.

Давлатимиз раҳбари 2019 йилнинг 31 январ куни пойтахтимизнинг Олимлар кўчасидаги Илмий тадқиқот институтларига ташрифидаги маърузаларида илм-фан ходимларини моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлашни давомийлигини таъкидлаб, қуйидаги вазифаларни белгилаб бердилар: ***“Энди олимларимиз ҳам масъулятни чуқур хис қилган ҳолда, тадқиқотларнинг амалий натижалари билан тегишли соҳалар ривожига муносиб ҳисса қўйишлари лозим. Академиклардан ҳам илм-фан соҳасига илк қадам қўяётган ёш олимлардан ҳам катта ишжоеат ва амалий натижалар талаб этилади”***.

Мамлакат иқтисодиётини жадал ривожлантириш, қисқа муддат ичида уни ривожланган мамлакатлар даражасига олиб чиқиш учун инновацияни туб моҳиятини очиб берган Президентимиз Ш.М.Мирзиёев Олий Мажлисга мурожаатномасида **“... биз Ўзбекистонни ривожланган мамлакатга айлантиришни мақсад қилиб қўйган эканмиз, бунга фақат жадал ислохотлар, илм-маърифат ва инновация билан эриша оламиз”** деб таъкидладилар. Мамлакатимизда 2020 йилни “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили” деб номлашни таклиф қилинганлиги бежиз эмас. Шундан келиб чиқиб, илм-фан ҳамда рақамли иқтисодиёт йўналишларига етарли миқдорда маблағ ажратилади. Бир неча ўнлаб Давлат дастурлари, фундаментал амалий лойиҳаларни бажариш вазифа қилиб белгилади. Шу ўринда давлатимиз раҳбарининг **“Мамлакатимиз учун илм-фан соҳасидаги устувор йўналишларни аниқ белгилаб олишимиз керак. Хеч бир давлат илм-фаннинг барча соҳаларини бир йўла тараққий еттира олмайди. Шунинг учун биз ҳар йили илм-фаннинг бир нечта устувор йўналишини ривожлантириш тарафдоримиз”** деган кўрсатмалари барча олим-у-зиёлилар инновацион фаолиятларида инобатга олишлари керак.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев ташаббуслари асосида Инновацион вазирлик ташкил қилинди, қисқа вақт ичида вазирликнинг ташкилий тизими, таркиби шакллантирилди, керакли мутахассислар билан таъминланди. Вазирлик олдида инновацион фаолиятни самарали ташкил қилиш, илм-фан йўналишларини координация қилиш, уларни ўзаро боғлиқлигини баҳолаш, буюртмаларини талаблар асосида илмий тадқиқот лойиҳаларини шакллантириш ва молиявий ресурслар билан таъминлаш, иқтисодиётнинг етакчи тармоқлари муаммоларининг ечимини топишга кўпроқ инвестиция киритиш ҳамда инновацион фаолият натижаларини амалда кенг қўллашни ташкил қилиш, тадқиқотлар натижаларини тижоратлаш каби вазифалар қўйилди.

Албатта, инновацион фаолиятни мураккаб жараёнлигини ҳисобга олсак, юқорида қайт этилган муаммоларнинг самарали, оқилона ва муқобил ечимини топиш учун юқори интеллектуал салоҳиятга эга бўлган мутахассис кадрлар керак. Давлатимиз раҳбари ушбу муаммога алоҳида эътибор қаратиб, Олий Мажлисга мурожаатномасида **“... ташаббускор ислохотчи бўлиб майдонга чиқадиган, стратегик фикр юритадиган, билимли ва малакали янги авлод кадрларини тарбиялашимиз зарур. Шунинг учун ҳам бозгадан бошлаб, олий ўқув юртигача – таълимнинг барча бўғинларини ислоҳ қилишни бошладик”**. Шунингдек, Мурожаатномада мактабларнинг ўқув дастурларини илғор хорижий тажрибалар асосида такомиллаштириш, ўқув юктамалари ва фанларни қайта кўриб чиқиш, уларни халқаро стандартларга мослаштириш, дарслик ва адабиётлар сифатини ошириш, олий таълим стандартларини хорижий тажриба асосида такомиллаштириш, ўқитиладиган фанларни қайта кўриб чиқиш ҳамда мутахассисликка алоқаси бўлмаган фанлар сонини 2 баробарга қисқартириш каби вазифалар белгилаб берилди.

Хар бир оила ўз фарзандининг камолини кўришни, ҳаётда ўз ўрнини топиши, бахтли-саодатли яшашини истайди. Бунинг учун эса ота-оналар фарзандларини илмий ва маънавий жиҳатдан етук мутахассис бўлиши, ўз касбига эга бўлиши, ватанига, миллатига содиқ инсон қилиб тарбиялашга ҳаракат қилади – инвестиция киритади. Шу ўринда, Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг Президент мактаби фахрий меҳмонлари китобига ёзган дастхатини эслаб ўтиш жоиздир: **“... Янги Ўзбекистонимизни юксак тараққиёт босқичига кўтаришдек эзгу ниятимизга янгича ва мустақил фикрлайдиган, ўз Ватанини жонидан ортиқ севадиган, унинг ёруғ келажаги учун садоқат билан хизмат қиладиган, фидойи ёшларни тарбиялаш орқали эришамиз”**. Бугунги кунда аксарият оилаларда топилган даромадларни урф-одатлар, минталитет деб ёки манманликга берилиб катта-катта тўй-ҳашамларга, тадбирларга сарфлайдилар, фарзандларни кўшимча ўқитишга, билимли, юқори савияли бўлишига эътибор берилмайди. Яъни, оила бюджетидан самарали фойдаланилмайди, албатта бу салбий ҳолатдир.

Ўзбекистон ёшлари – болаларимизнинг илмий салоҳиятга мойиллиги, онгли тафаккури ва ақл-идроки ҳамда фикрлаши бошқаларга нисбатан юқори эканлигини алоҳида таъкидлаш мумкин. Буни бутун дунё тан олган буюк алломаларимиз юрти Ўзбекистон бўлганлиги учун наслий омил десак хато бўлмайди. Ушбу ҳолатни мустақиллик йилларида ёшларимиз халқаро даражадаги кўплаб танловларда ўзларининг ютуқлари билан асослаб бердилар. Айниқса, фундаментал фанлар – математика, кимё шунингдек, музика ҳамда спортнинг кўплаб турларидан жумладан, шахмат каби ақлий йўналишлардан бутун жаҳон олимпиадаларининг соврундорлари бўлишмоқда. Биргини Бухоро вилоятининг Қоракўл туманидаги математика фанига ихтисослашган мактабдан охириги 20 йил ичида 37 тадан ортиқ ўқувчилар математика фанидан жаҳон фан олимпиадаси совриндорлари бўлишди. Агар ушбу мактаб мураббийлари моддий ва маънавий жиҳатдан рағбатлантирилса, уларнинг ўқув-методик ҳамда педагогик маҳоратларини асос қилиб барча вилоятларда ташкил қилинса, фан соҳасидаги олимпиада ғолиблари янада кўпроқ бўларди.

Ушбу ижобий ютуқлар яхши, ўзимизники, лекин, ёшларимизнинг интеллектуал салоҳиятини кўрсатиш борасида фойдаланилмаган имкониятларимиз, захираларимиз кўп.

Зеро, давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев 2019 йилнинг 10 сентябрь куни Тошкент шаҳридаги Президент мактабига ташрифда чоғида педагоглар билан мулоқотида **“... мен сизларга энг катта бойлигимни ишониб топширяпман. Болаларимизнинг кўзини, билимини, гурур-ифтихорини кўриб, йўлимиз тўғри эканига ишонч ҳосил қилдим. Ислоҳотларимизга, фарзандларимиз тарбиясига елкадош бўлганингиз учун сизларга миннатдорлик билдираман”** – дея таъкидлаган эдилар.

Аксарият ота-оналар фарзандларининг қабилятидан, қайси фанни яхши кўриши, яхши ўзлаштиришидан қатъий назар уларнинг касб танлашини чеклаб қўйишади. Фарзанди фундаментал фанни қизиқиб, яхши ўқиб, ўзлаштирган бўлса ҳам баъзи ота-оналар ўз фарзандининг қобилятини, имкониятини

инобатга олмасдан – сен ҳуқуқшунос ёки иқтисодчи ёхуд божхона соҳасидаги касбга эга бўласан деб боланинг тақдирини ҳал қилишади. Бу албатта боланинг интеллектуал салоҳиятидан амалда тўлиқ фойдаланиш нуқтаи назаридан салбий ҳолатдир.

Ўзбекистоннинг, миллатимизнинг келажагини ўйлаб давлатимиз раҳбари ташаббуслари билан Президент мактаблари ташкил қилинди ҳамда Президентимиз Шавкат Мирзиёев шундай тилак билдирди: **“Мен ишонаман, бу масканлар жонажон Ўзбекистонимизнинг эртанги тақдирини ўз қўлига олишга, глобаллашув даврида кескин беллашув ва рақобатларда ғолиб бўлишга қодир шахсларни – янги Хоразмийлар, Фарғонийлар, Берунийлар, Улуғбекларни тарбиялаб етиштиради”**. 2019 йилнинг ўзидаёқ ана шундай 4 та Президент мактаблари, 3 та ижодий мактаблар тубдан янги ташкил қилинди. Ушбу янгиликлар, ёндошувлар Ўзбекистон тарихида биринчи марта амалга оширилди. Президент мактабларига қабул жараёнида халқаро эксперт-мутахассислар билан шаффоф ўтказилганини, болаларимизга уларнинг берган баҳоларини, айниқса уларни мамлакатимиз ҳудудларида ташкил қилиниши, қабул қилинган болалар ота-оналарини телевидения орқали хурсандчилик кўз ёшлари билан Президентга айтган сўзларини эшитган ҳар бир Ўзбекистон фуқароси ғурурланди.

Стратегия назарияси фанида ўз инерцияси билан ривожланиш салбий ҳолат деб ҳисобланади. Охириги уч йиллик ривожланишдек, Ўзбекистон Республикаси Президенти – ҳозирги рақобатбардош муҳитда жадал, шиддатли ривожланишни ҳар бир иқтисодиёт тармоғи олдида вазифа қилиб қўйдилар. Бунинг учун эса инновацион фаолиятни янада кенгроқ амалга ошира оладиган интеллектуал салоҳиятга эга кадрлар зарур.

Ушбу мақсадда қиёсий таҳлиллар натижаси шуни кўрсатмоқдаки, дунёда яхудий миллати интеллектуал салоҳият ҳамда ақлий меҳнат фаолияти бўйича етакчи ўринларни эгаллаган. Улар ўз болаларини ёшлигидан шунга ундайди, кўпроқ ақлий меҳнатга йўналтиради, ақл-мия фаолиятини ривожлантириш талаблари асосида овқатланиш рационига алоҳида эътибор беради, ёшликдан чет тилларини ўргатади.

Тан олиш керак, ушбу соҳага етарлича эътибор бермаймиз. Аниқроқ айтадиган бўлсак, жисмоний меҳнат билан шуғулланадиганларнинг ўзини овқатланиш рациони, ақлий меҳнат соҳасида фаолият кўрсатувчиларнинг ўз рациони бўлиши лозим. Бунинг учун Ўзбекистонда бошқа мамлакатларга нисбатан имкониятлар кўпроқ яъни, интеллектуал салоҳиятни оширишга имконият берувчи озиқ-овқат рациони – ёнғоқ, майиз, асал, саримсоқ, тухум, балиқ каби маҳсулотлар ўзимизда табиий шароитда етиштирилади. Фақат, биз ота-оналардан, тарбиячи-педагоглардан талаб – фарзандларимиз ақл-заковатини оширишга ёрдам берадиган овқатланиш рационидан фойдаланишимиз лозим. Афсуски, биз ота-оналар бунга эътибор бермаймиз.

Ушбу муаммолар ечимини топиш учун Инновацион ривожланиш вазирлиги, Мактабгача таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Соғлиқни сақлаш вазирлиги биргаликда

матбуот ва телевидениядан тарғибот учун кенг фойдаланган ҳолда тизимли фаолият кўрсатсаларгина Президентимиз кутган, ўзбек халқи орзу қилган марраларга эришишимиз мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августдаги “Таълим тўғрисида”ги 464-I-сон Қонуни / Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 05.01.2018 й., 03/18/456/0512-сон; 19.04.2018 й., 03/18/476/1087-сон.
2. Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августдаги “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” 463-I-сон / Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 05.01.2018 й., 03/18/456/0512-сон.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Туркия президенти девони халқ кутубхонасининг тантанали очилиш маросимидаги нутқи // Халқ сўзи. – Т.: “Шарқ” нашриёти, 2020 йил 21 февраль, №38 (7540), 1 бет.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // Халқ сўзи. – Т.: “Шарқ” нашриёти, 2020 йил 25 январь, №19 (7521), 2-4 бетлар.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2020 йил 31 январь куни пойтахтимизнинг Олимлар кўчасидаги илмий-тадқиқот институтларига ташрифи чоғидаги нунқи // Халқ сўзи. – Т.: “Шарқ” нашриёти, 2020 йил 1 февраль, №24 (7526), 1 бет.
6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2019 йил 10 сентябрь куни Тошкент шаҳрида иш бошлаган Президент мактабига ташрифи чоғидаги нунқи // Халқ сўзи. – Т.: “Шарқ” нашриёти, 2019 йил 11 сентябрь, №188 (7418), 1 бет.
7. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 29 октябрдаги “Илм-фан ва илмий фаолият тўғрисида”ги ЎРҚ-576-сон Қонуни. www.lex.uz
8. [Махмудов Н., Акабиров Д. Стратегия инновационного развития промышленности Республики Узбекистан в период модернизация экономика. Монография – Т.: «Иқтисодиёт» 2011 г. 331 стр.](#)
9. www.stat.uz – Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси расмий сайти.